

# JOZEF GREGOR-TAJOVSKÝ - dráma

„Dušu ľudí hľadať, nie kroj opisovať, to stalo sa mu spisovateľským krédom.“ *Votruba*

**Statky – zmätky** – realistická – sociálna dráma zo slovenskej dediny o sile majetku a manželských vzťahoch.

**Špecifiká tvorby** – V dráme autor opäť využíva dedinské prostredie, nadväzuje na tradíciu ľudovej veselohry (vkladanie spevov a zvykov). Konflikty medzi postavami sú realistickým obrazom slovenskej dediny. Vo svojej dráme analyzoval dušu dedinského človeka.

**Vonkajšia kompozícia:** 4 dejstvá

**Názov diela:** vyjadruje hlavnú myšlienku; statky (majetky) spôsobujú zmätky v medziľudských vzťahoch.

**Z deja:** Ďurko Ľavko a Zuzka Kamenská súhlasia s uzavretím manželstva bez lásky za prísľub majetku od Palčíkovcov. Obaja majú zatiaľ u nich bývať a pracovať na majetku. Mladí si nerozumejú. Ďurko chodí za svojou láskou Betou. Palčíkovci nie sú spokojní s prácou mladých, ktorí musia pracovať skoro ako sluhovia. Zuzka opúšťa Ďurka, ktorý si privedie do domu Betu. Vzájomné spolužitie sa však končí hádkou. Palčík strieľa na Ďurka, Ďurko vyženie Betu, Palčíkovci Ďurka. Ten prichádza odprosiť Zuzku, ale ona sa odmieta k nemu vrátiť, radšej volí osud osamelej ženy s dieťaťom.



## Osoby

TOMÁŠ KAMENSKÝ, kresár  
KATA, jeho žena  
EVA, ZUZKA, ONDRIŠ, ich deti  
MIŠO KAŇURIK, Evin muž  
ONDREJ PALČÍK, gazdík a rodina Katina  
MARA, jeho žena  
JANO ĽAVKO, vozkár  
ŽOFA, jeho žena, rodina Marina  
ĎURKO, ich syn  
BETA, suseda  
Dve-tri deti, betlehemci

Deje sa na dedine za našich čias. Prvé a druhé dejstvo na Vianoce, tretie v júli, štvrté po roku na Štefana.

## Prvé dejstvo --- 1. výstup

*Ľavko, Žofa, Ďurko.*

ŽOFA (živá, jazyčná žena): Ja by som ti, syn môj, len takú radu, čo by i nejakú obnôšku mala, meno moje. Pri ženbe i rozumu sa načim poradiť, nielen čo oči vidia.

ĽAVKO (starý furták): A veď ti je Evka už aspoň piata frajerka, ako si z vojny doma.

ŽOFA (tajnostne): A Bete, vydatej žene, pokoj. V cudzej kapuste chytia ťa, meno moje.

ĎURKO (driečny ľahťikár): A ktože vám to už?

ŽOFA: Ani ťa nie je hodna vyžívať.

ĎURKO: Veď som ja len tak zašiel k nej niektorý raz ako k susede a — už to viete.

ĽAVKO: Vieme. Práve preto: maj rozum.

ŽOFA: Ty, si chvála pánu bohu, hodný, pekný urástol, na rozume ti z vrstovníkov nikto nechytí, nuž si môžeš i troška preberať, meno moje.

ĽAVKO: Hádam — môj syn! Ja som ho vychoval, vyučil. Môjho rozumu sa chytaj i teraz.

ŽOFA: Tak, meno moje. Ja sa vše poobzerám po tých našich dievčencoch, ale nič sa mi to nezdá. Medzi želiarskymi tebe rovnej niet. Mohla by si prsty oblízať i Marka Suchých, Anča Vrtiake... Ale veď som počula, že sa ty točíš i okolo Judky Bielych. Ej, či to tak? Materi nič nezjaviť, meno moje?

ĎURKO: Načo som vás mal baláchať? Ktože vie, či by šla, či by ju dali.

ĽAVKO: To je poriadna a majetná! Lepšej by ti nevedel ani vlastný otec poradiť. Ej, to by bola — gazdovská! Nemusel by si sa plahočiť v zime po furmankách, zárobkoch ako tvoj otec.

## 2. výstup

*Ľavko, Žofa.*

ĽAVKO: Ej, ktoroukoľvek! Dobrý chlap si ženu nájde! Ja som starý, a keby tak prišlo...

ŽOFA: A keby som ja umrela! Tuto — hneď, meno moje! (*Hodí plecom; potom so žiaľom.*) Keď si dieťa do poriadku donesiem...

ĽAVKO: To ja nevravím. Uchovaj ma, bože! Dost som mal s tebou kríža, kým som si ťa k ruke vycvičil. Ja len vravím, že sa chlap môže po vôli oženiť.

ŽOFA: Ani dievky miesto kola do plota nezapletajú. Ale bolo by to, bolo dobre, keby šla zaň.

ĽAVKO: Už ti vravím: pôjde — nepôjde! Pôjde druhá. O nášho Ďura sa netráp; len by on mal vôľu sa ženiť. Trhajú sa oň i v tanci. Čože ty vieš, keď do krčmy nechodievaš. Ja viem, čo je môj syn.

ŽOFA: I ja viem, meno moje! Veru sa takých v našej dedine veľa nenájde! Mládenec ani svieca. Ja sa za toho nikde nezahanbím. Kde sa obrátim, všade mi ho chvália, aký je urastený, driečny, dobrý, múdry, tanečník, že mu páru niet, meno moje.

ĽAVKO: Len keby sa včerty nebol pobil v tej krčme onehdy.

ŽOFA: Ty si mu na príčine. Museli ste sa tak opit'?

ĽAVKO: Keby som sa bol nazdal. A veď som mu ja hneď: teda ženiť sa máš, a takéto vykonáš.

Rozmetal šarvancov ako snopy! Moja päšť kedysi tiež neraz zaľahla olovom.

ŽOFA (*spomenie*): Veru, meno moje, ako si i mňa bol raz búšil.

ĽAVKO: Eh, to len ako keby ťa bol pohladil.

ŽOFA: A obelasila mi ruka ako zástera, meno moje.

ĽAVKO: Čušže mi s tým! To bolo — ani sa už nepamätám.

ŽOFA (*plače*): Ale ja pamätám, meno moje. Ja viem, aký si bol planec za mladi, meno moje. Slabou náturou žena by to nebola vydržala.

ĽAVKO: Taraje! Druhé ešte inak dostávajú, a sa nepochvália.

## 3. výstup

ĽAVKO: Čože mne už teraz bude! Keď sa s materou povadím, odidem k tebe. A keď sa tam zunujem, prídem si domov, a, žena moja, cti si ma, lebo hneď sa vrátim k svojmu Ďurovi. Zuzka narobí zákuskov, to bude materi. Mne len mäsa, klobás, dohánu a do skleničky aby bolo.

ŽOFA: Budeže nám sveta žiť na starosť, meno moje! (*Plače od radosti.*) Keď sme sa za mladi trápili, teraz si oddýchne, meno moje.

ĎURKO: Nebojte sa, i vám pošlem, keď vám bude niečo chýbať. Alebo prejdete i vy k nám bývať. Zuza, tá vás musí obslúžiť ako vlastných rodičov. Vy budete len dozerať, robiť nemusíte. Na to bude čel'ad' a my.

ĽAVKO (*chvastave*): Ja sa roboty nikdy nespustím. Mňa pozná celý svet. Ja som býval prvým v robote, a nikdy som sa nepretiahol. A keď som chýbal čo len jeden deň, i toľ v lete pri mláťačke, už to pobadali. „Kde je Ľavko? Už vidím, že vám nejde robota tak, ako keď je Ľavko na mašine.“ A čo na niečo gazda, to len: „Ľavko, kde je Ľavko, po Ľavku mi choďte!“ A trocha rečami, trocha rukami, a bolo, ako bolo, a dobre bolo! Ešte pochválili. Ja bez roboty nemôžem byť.

ŽOFA: I ja som taká. Vidíš, vieš, meno moje.

ĽAVKO: No, už sa ty mne, mati, nerovnaj! Ženská robota je len ženská.

ĎURKO: Nuž ale potom ja vám robiť nedám. Ale Zuzu bude načim dobre zvrtať, kým sa jej hlava zatočí. (*Strojí sa v zrkadle.*)

ŽOFA: Len ju zvrťaj, meno moje, aby si si ju dostal.

ĽAVKO: Neboj sa, mati, pôjde ona ako sýkorka na oriešok...

## 13. výstup

*Tomáš, Kata.*

TOMÁŠ: Mati, ja som ťa nechcel zarútiť pred tými švagrovcami. Ale ty len tak do sveta. Ty len na majetok sa lakomíš. Chceš vziať dievča zo služby a do horšej ho dať. Nepoznáš ich?

KATA: Ale takúto vec si i tí dobre rozmysleli.

TOMÁŠ: I ty pomysli, že ju viažeš na celý život. Vieš, koľko už mali za svoje i z rodiny i cudzích, a ani jedno nevydržalo. Môžeš to stokrát obanovať a dievčaťu mladý život pokaziť. Ľavkovci, ako ty, idú za majetkom. Nebudú hľadiet na deti, či sa jedno druhému pozdajú a budú môcť spolu žiť. A Palčíkovci? Chcú mať lacných robotníkov.

KATA (*zahriakne*): Jaj, veď ty vždy len na zlé myslíš. Ešte sme jednej nevydali, aby sme sa neboli celé týždne škriepili. Veď si ich za svoje berú!

## Druhé dejstvo - 3. výstup

*Mara, Zuzka.*

ZUZKA: Ja robím, ale keď on ani sa nevie tak zhovárať so mnou ako s druhou, len ma okrikuje: trasiem sa pred ním, všetko mi z ruky letí...

MARA: Čo len preto, ešte nemáš prečo naň tak hrabat'. Keby to každá tak, pre pletky by celá dedina stála v plači... A keby si sa ty prívetivejšie, zhovorčivejšie k nemu chovala, bol by i on inakší. Ale celý deň mu sladkého slova nepovieš, ani pri tej robote, ani pri stole, nuž tak potom čože on? Keď si mu ty nie taká, ako on chce, ide za druhou. Tak si potom žena muža i sama odcudzí. Ide za druhými i do krčmy. A to je iba nám trápenie, škoda. Dobrá žena keď sa mužovi prihovori, akoby ho nakrmila.

ZUZKA: Ja by sa mu, ale mi žiaľ nedá.

MARA: Čo by si ho mala zakrývať, ešte otca proti nemu podpaľuješ. Patrí sa to? Akoby sme my nevedeli, že je už nie tak, ako sa ukázalo...

ZUZKA: A keď viete, prečo sa pravdy nezastanete, cestu mu nezastúpite?

MARA: Či mu nevravíme? A vadiť sa s ním? Teraz vravíš, že ti je ťažko, a ak ja niečo, otec niečo, ona na to, obrátíme dom čím hore, tým dolu. A bude ti len ťažšie. Či to už čert vie, ani nie dobré, čo vošlo do vás! Veď keď ste k nám prišli, radosti nebolo konca-kraja. Tance, spevy ste vystrájali. A od pol roka ako ste sa zmenili! Ani jeden, ani druhý nie ste takí vlúdni k nám. A čože by nás už potom bolo, ale ani k sebe!

ZUZKA: Ja sa rovnako usilujem vyplniť tak vašu vôľu ako i jeho. Že sa škoda pridá, stane sa i inde. A predsa vám nemôžem vyhovieť. Ďurko, ňanka, i vy, mama, všetci ste inakší ko mne, ako keď som prišla...

MARA: Veru sme my to, dievka moja, inak čakali od vás. Že nám budete potechou na staré dni, nie zármutkom. Ja, chorľavá, myslela som, že sa rozveselím a ľahšie ponesiem svoj križ pri veselom rozhovore, robote vašej, a tu ani len na mňa pekne nepozrieš, neprihovoriš sa, keby ja nie.

ZUZKA: Keď som nie tak zrodená...

MARA: Zrodená! Treba si vedieť náтуру prevrátiť... Tot', i keď som chorá ležala, on mi poprával, vyspytoval sa mi, prišiel: „Čo vás bolí, mama moja? Veď vám nič nebolo, a teraz ste takto naraz... Hore si sadnite, to vás tlačí...“ A ty si ani k posteli neprišla, ani slova nedala...

ZUZKA: Čo ste žiadali alebo čo poradili, obslúžila som vás...

MARA: Viem... a tak i k nemu. Ak si videla, že chce, aby si ho bozkávala, mala si ho bozkávať; ak chcel, aby si mu spievala, mala si mu spievať; ak rozprávať, mala si mu štebotať...

ZUZKA: Keď som ja nie lastovička, žeby som mu štebotala.

MARA: Tak máš taká byť... A robota? Otec náš je nespokojný s Ďurkom. Ja by s tebou ešte ako-tak. Si mladá, naučíš sa, ale čože? Už nosíš pod srdcom a bude druhé, tretie; no, kto pôjde do roboty? Prichodí sa zasa len mne trápiť...

ZUZKA: Ak mi pán boh pomôže, nebudem dlho ležať a spravím si i popri dieťati. A ešte je nie na svete, už sa bojíte. Pán boh milý vie, či sa ho živá dočkám...

MARA: I tak sa stáva. Ja sa modlím, pros pána boha i ty... i Ďurko by mal...

ZUZKA: Ten ma hádam práve preto znenávidel... A čože budem robiť... Nemôžem sa otráviť.

## 7. výstup

Tomáš, Kata, Zuzka, Ďurko.

ĎURKO (*vstúpi*).

KATA: To sa ty darmo ustávaš.

ĎURKO: Mama moja, otec, žena...

TOMÁŠ: Mňa ty tak viac nepozvi.

ZUZKA (*hovorí do konca dejstva ticho, citne, prirodzene, bez teatrálnosti*): Vitaj.

ĎURKO: Ste zdraví? (*Hľadí na dieťa.*)

ZUZKA: Sme, chvalabohu!

ĎURKO: Prepáčte, prepáčte!

TOMÁŠ: Nechaj prosby, ty si hrdý býval!

ĎURKO: Už ma pokorilo. Nevládzem už ďalej so sebou.

TOMÁŠ: Na to si mal drieb prísť. Pozde sa poznávaš.

ĎURKO: A predsa chcem sa vám vyspovedať s triezvou hlavou, s úprimným srdcom.

TOMÁŠ: Nezačínaj starú nôtu. Ty si vždy bol svätušká, keď si čo chcel vydrapiť. Neverím ti nikdy viac. Tak si zaviedol nás, tak Palčíkovcov s Betou. Akú si si zväzil, takú si drž. Ja som s tebou zväzil. (*Odíde.*)

ĎURKO (*pokročí proti nemu, Tomáš ho obíde a vyjde*): Otec! (*Prestávka.*) Už som sa dávno najedol Bety.

KATA: Tak si ty preto nešiel za ňou, keď vás od Palčíkov odpravili.

ĎURKO: Preto. Už by ju bol odduril, keby nás neboli rozprášili.

KATA: Nemal si pre koho Zuzku nechávať.

ĎURKO: Nepripomínajte, mama. Zhnusil som sa už dosť sám sebe. Zhnusil si celý mladý život svoj. Zuzka, syn môj nemluvný, odpusťte zblúdilému otcovi a mužovi jeho hriechy...

ZUZKA: Ďurko, nepros. Zabudla som ja už na všetko, nehnevám sa na teba.

ĎURKO (*blíži sa k nej a neverí ušiam svojim*): Zuzka! Či ozaj?

KATA: Nie, ona ťa slovom nepreviňovala, nikdy na moje uši. Preto sa i zlostia na ňu naši.

ĎURKO: Zuzka!

ZUZKA: Kde si nabral toľko citu k nemilej žene? Azda sa mýliš.

KATA: Keď si mu nikdy nie, neblíž mu ani teraz, dcéra moja.

ĎURKO: Hanbím sa ti priblížiť.

ZUZKA: Máš prečo.

ĎURKO: Predsa. Ak mi i nezabudneš, odpusť mi.

ZUZKA: Vravím ti, že som ti všetko. Želiam len za tým, že som si nevedela lepšie rozmyslieť a šla som za teba.

KATA: Lakomili sme sa na majetok, na ľahký život.

ZUZKA: Ja nie. Čože som ja vedela o tom? Aby ste vy mali menej starosti so mnou, ja som vďačne šla za teba, a chcela s tebou statočne žiť, trápiť sa, robiť. Ale ty si šiel za ľahším životom. Teraz ho užívaj.

KATA: Ale si na koni, Zuzka! Ani tvoj život je nie na závidenie. Žena bez muža ako záhrada bez plota.

ĎURKO: Zuzka! (*Blíži sa k nej.*) Taký je môj život od pol roka, akoby som bol zabitý. Bodaj by som oň bol prišiel v ten večer v jeseni. Ak by si mohla, začnime ho znovu žiť. Ja sa mu úfam.

Chudobný, ale poriadny život.

ZUZKA (*vyhýba mu*): Daj pokoj. Mohla by ti zas nejaká pod oči padnúť.

ĎURKO: Nikda!

ZUZKA: Nevieš, a mňa by si mohol znovu nechať. Ak poznávaš doterajší život svoj, tým lepšie. Zanechaj ho a tráp sa, ako vieš. Ja sa tiež tak budem; škoda by nám bolo znovu začínať. Už mi otvrdlo srdce, zabudla som na útsky, majme pokoj. Vzal si si druhú, nemôžeš mať mňa. Ži s tou.

ĎURKO: Nech sa mi nohy zlámu, ak ja za tou viac kročím, len pomyslím. Hľaď na naše dieťa.

KATA (*prosebne*): Dcéra moja! S planým mužom je zle, a bez neho ešte horšie.

ZUZKA (*prísne*): Mama...

ĎURKO: Čo povieš tomu dieťaťu?

ZUZKA: Nikdy ťa mu nespomeniem, ak ho bude pán boh živiť. (*Ustrnutie.*)

ĎURKO: Čo keď narastie?

ZUZKA: Že si — že si umrel. (*Všetci slzia. Prestávka.*)

ĎURKO: A keď mu druhí povedia, že žijem?

ZUZKA: Nech potom sám súdi nad tebou.

ĎURKO (*potáca sa, odchodí*).

(*Opona pomaly padá.*)

## **Rozbor diela:**

- Nad ľúbostným citom víťazia majetkové záujmy a tým autor kritizuje mamonárstvo
- Chcel ukázať spoločenské, morálne i osobné následky honby za majetkom: rozbroje v rodinách, vzájomnú nenávisť, rozbitie manželstiev, morálny úpadok
- Zuzka je najkrajšia Tajovského ženská postava, je to ústupčivá, dobrá, poslušná a statočná dievčina, ktorá bola naučená robiť, za Ďurka ide s dôverou, že ich manželstvo bude šťastné, záleží jej na ňom, ale veľmi ťažko znáša jeho zálety, po Ďurkovom prerode mu už neverí, vyvíja sa z naivného dievčaťa na hrdú samostatnú ženu, ktorá sa postaví proti osudu,
- Dej hry je rámcovaný vianočným časom na začiatku a po roku v závere.
- Autor využíva expresívne slová, nárečové slová, hovorový štýl.
- Časté sú frazeologizmy.
- Emocionálnu stránku textu podčiarkuje aj použitá syntax – jednočlenné vety s citovanou angažovanosťou až vypätosťou, zmena modality viet, elipsy – výpustky.
- Hlavné motívy v hre sú vlastníctvo, jeho vplyv na rodinné vzťahy a životné hodnoty.

## **Domáca úloha:**

- Vytvorte vnútornú kompozíciu diela (od expozície po záver) a vytvorte ideu.
- Vyjadrite svoj vlastný názor: Prečo sa podľa vás Zuzka rozhodla pre život osamelej matky a prečo bola táto voľba nezvyčajná?